

Acte d'homenatge de la Societat Catalana de Geografia i la Societat d'Onomàstica a Vicenç Biete i Farré

Francesc Nadal i Piqué i Joan Tort i Donada¹

Vicenç Biete i Farré, geògraf

Francesc Nadal i Piqué
Universitat de Barcelona

Benvolguts Srs. Joandomènec Ros, president de l'Institut d'Estudis Catalans, Josep Oliveras, president de la SCG, Joan Tort, president de la Societat Catalana d'Onomàstica, benvolguts familiars d'en Vicenç Biete, socis i sòcies de la Societat Catalana de Geografia i públic assistent a aquest acte.

En primer lloc, deixeu-me dir que és un gran honor per a mi que la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia m'hagi convidat a parlar en aquest acte d'homenatge al geògraf Vicenç Biete i Farré (1921-2015), un dels membres que més va contribuir al bon funcionament d'aquesta societat. Tot i que l'encàrrec rebut era que parlés de les seves contribucions en l'àmbit de la geografia, el meu parlament no es limitarà únicament a una valoració estrictament geogràfica.

Des de l'any 1983, any en què vaig passar a formar part de la Junta de Govern de la SCG, fins l'any 2010, any en què Vicenç Biete va deixar de formar-ne part, tots dos vam col·laborar en el si d'aquesta junta durant 23 anys. Van ser

1. Text de les intervencions llegides el 24 de maig de 2016 a l'Institut d'Estudis Catalana en l'acte d'homenatge que la Societat Catalana de Geografia i la Societat Catalana d'Onomàstica dedicaren a Vicenç Biete i Farré.

molts anys de relació, en els quals, de forma progressiva, vaig anar aprenent moltes i diverses coses de Vicenç Biete: sobre el seu coneixement geogràfic del país, sobre els seus coneixements com a mestre-impressor i com a editor, sobre el seu coneixement i amor per la nostra llengua...

I, de forma progressiva, com d'altres membres de la Junta, vaig anar apreci-ant, de forma superlativa, la seva bonhomia, la seva diligència i eficàcia en la resolució dels problemes plantejats i en l'aplicació de les decisions adoptades per la Junta i el seu caràcter tolerant i democràtic. També la seva elegància, un aspecte de la seva personalitat apuntat de forma encertada per Enric Bertran.² Un conjunt de qualitats personals que feien que la seva conducta em semblés –tal com m'ho continua semblant ara– la d'un ciutadà modèlic.

Quan el vaig conèixer, però, el meu coneixement d'en Vicenç Biete era força limitat. Per a mi, l'aleshores tresorer Biete em semblava el representant del Centre Excursionista de Catalunya a la Societat. Això sí, un representant il·lustrat i educadíssim d'una de les principals institucions del moviment excursionista català, un moviment clau en la història de la geografia catalana contemporània. Certament, Biete va ser durant molts anys secretari de la Secció de Geografia del Centre Excursionista de Catalunya.

Tanmateix, en el decurs del temps em vaig anar assabentant que els seus vincles amb la geografia venien de més lluny i que es trobaven en un altre lloc. Es tractava d'unes relacions forjades durant la seva joventut quan era un estudiant de batxillerat a l'Institut-Escola del Parc de la Ciutadella, on va ser alumne d'en Lluís Solé i Sabaris juntament amb Enric Casassas i Simó i Conxita Sugranyes i de Franch. Un institut en el qual també estudiaria més tard Lluís Casassas i Simó.³ Sobre l'ensenyament de la geografia rebut en aquest centre educatiu Biete va dir en la interessantíssima entrevista que li van fer l'any 1997 Joan Tort i Pere Tobaruela que:

“la geografia i les ciències naturals eren una de les assignatures més rellevants de l'Institut. Sortíem al parc, moltes vegades, a analitzar les coses, a observar-les directament. Els professors ens feien buscar els tres peus al gat, rumiar i reflexionar, per desenvolupar així la nostra ment. Quan anàvem d'excursió els professors ens preguntàvem sobre allò que vèiem: què us sembla aquesta muntanya? Per què s'ha format aquesta vall?...”⁴

Malauradament, aquest bon inici en la seva formació geogràfica s'estroncà, de forma dramàtica, com per a tanta altra gent, amb l'esclat de la Guerra Civil. El 1938 amb només 17 anys Vicenç Biete va ser cridat a files per l'exèrcit republicà i enviat a lluitar al front del Segre. Sobre aquesta terrible experiència, que canviaria la seva vida i la de tot el país, va explicar en aquesta mateixa entrevista:

2. Vegeu la semblança de Vicenç Biete i Farré, que Enric Bertran ha publicat a l'*Obrador Obert* de la Societat Catalana de Geografia, reproduïda també en aquest número de *Treballs*.

3. Informació proporcionada per Maria Jesús Marqués el 25 de maig de 2016.

4. Joan Tort i Pere Tobaruela (1998). “Vicenç Biete, una visió integradora del territori”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, Barcelona, núm. 46, p. 155.

“De la placidesa de l'escola vaig passar, de cop i volta, a viure la tragèdia directament: la mort d'un germà meu a la batalla de l'Ebre, mentre jo em trobava lluitant al front del Segre; [i] l'estada durant tres mesos en un camp de concentració [a Astúries]...”⁵

Precisament, un dels records més vius i punyents que preservo d'en Vicenç Biete, durant les moltes hores passades junts, va ser una tarda en una de les reunions de la Junta de Govern de la Societat. En una pausa d'una d'aquestes reunions i arran d'una conversa encetada pel Dr. Vilà Valentí ens va explicar com en una ofensiva llançada per l'Exèrcit republicà amb l'objectiu de recuperar el cap de pont de Balaguer va creuar el Segre agafat a una corda i gairebé va morir ofegat. Aquesta terrible experiència, que alguns dels que estaven en aquella reunió recordaran perfectament, ha estat recollida en part a la semblança publicada per Enric Bertran, en la qual hom pot llegir:

«Quan l'abril de 2008 la Societat va fer una sortida d'estudi al front del Segre en Vicenç es va excusar. No oblidaré mai quan em va dir: “jo fa setanta anys que podria ser mort”. La seva absència delata la inesborrable empremta de la crueltat de la guerra al cap dels anys».

Un cop acabada la guerra i reincorporat a la societat civil, Biete hagué d'oblidar els estudis de geografia i posar-se a treballar. Malgrat això, el seu interès per la geografia no el va perdre i en aquest fet van resultar, al meu entendre, determinants els vincles de coneixença i amistat establerts durant la Segona República a l'Institut-Escola. Uns vincles sobre els quals Biete va explicar:

“[...] mai vaig deixar d'interessar-me per l'excursionisme. Acostumava a anar d'excursió amb una bona colla d'antics alumnes de l'Institut-Escola a fi de conèixer detalladament llocs diversos, sobretot quan va arribar l'època del 600, en què sortíem tres o quatre dies a recórrer indrets del país. En Lluís Solé i Sabaris, veient la meua afecció em va proposar de fer-me soci, l'any 1970, de la Societat Catalana de Geografia. Jo havia ingressat poc abans al Centre Excursionista de Catalunya de la mà del meu fill gran. Durant uns anys, des del meu càrrec de secretari de la secció de Geografia [del Centre Excursionista de Catalunya], vaig abocar-me a col·laborar amb els companys del Centre, sobretot en la realització d'unes excursions mensuals de caràcter familiar...”⁶.

A partir d'aleshores, les seves aportacions a la geografia es poden dividir, bàsicament, en dos àmbits diferenciats: el de les seves activitats com a membre de la Junta de Govern de la Societat Catalana de Geografia i el de l'elaboració d'una detallada monografia local del poble de Cabacés.

Pel que fa referència al primer camp, hi ha un fet que esdevindria determinant. El 1979, Solé i Sabaris, que aleshores era el president de la Societat Catalana de Geografia, li va proposar que passés a formar part de la Junta de Govern d'aquesta societat. Una junta de la qual, tal com ho he assenyalat, hi va ser un membre actiu fins l'any 2010. Primer, des de l'any 1979 fins l'any 1982 com a

5. Ídem. La informació relativa a Astúries procedeix de la semblança de Vicenç Biete i Farré publicada per Enric Bertran.

6. J. Tort i P. Tobaruela, op. cit., p. 155.

vocal. Després, des d'aquest any fins a 1991 com a tresorer. A continuació, des de l'any 1991 fins l'any 2000 com a president. I, per últim, des d'aquest darrer any fins el 2010, de nou, com a vocal.

Durant aquest temps va gaudir de la confiança absoluta dels diferents presidents que van estar al capdavant de la Societat: Lluís Solé i Sabarís, Salvador Llobet, Lluís Casassas, Maria Dolors Garcia Ramon i del que us està parlant. I penso que estic autoritzat a dir que la de tots els membres de les Juntes de Govern que ell va presidir. Uns membres, entre els quals cal esmentar Pau Alegre, Enric Bertran, Jesús Burgueño, Montserrat Cuxart, Enric Mendizàbal, Joan Tort i qui us parla, amb els quals va aconseguir formar un sòlid equip de treball, que aconseguí superar la situació certament d'*impasse* en què quedà la Societat després de la mort de Lluís Casassas el juny de 1992.

Biete, va confessar l'any 1997 a l'entrevista esmentada com el seu propòsit personal quan va passar a ocupar la presidència de la Societat:

“ha estat continuar el camí marcat per Lluís Casassas i el seu equip col·laborador, aprofundir en allò que podríem dir que ha estat la raó de ser de la Societat des de la seva fundació: un lloc d'encontre de totes les persones del país interessades pel territori, amb independència de jerarquies, de gremis i d'interessos acadèmics o corporatius...”⁷

I el tros de camí que la Societat va recórrer durant la seva presidència crec que fou particularment fructífer. No sols no s'aturà cap de les activitats que es venien fent, sinó que se n'endegaren d'altres. Així, entre el desembre de 1991 i el juny de l' 2000, es van publicar 19 números de la revista *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*. D'altra banda, entre 1998 i l'any 2000, van aparèixer els tres primers volums de la col·lecció de llibres que la Societat va publicant des d'aleshores de forma gairebé anual. D'altra banda, a partir de 1998, es van començar a realitzar els primers viatges de Setmana Santa guiats pel soci Pere Andreu arreu de la Mediterrània (i una mica més enllà), el primer dels quals va ser al Marroc.

Un aspecte de la seva dedicació a la Societat que cal destacar, de forma particular, és el de les moltes hores que esmerçà en què les diferents publicacions de la Societat s'imprimissin amb la màxima cura possible. Una labor en la que, em consta, hi va posar l'ànima i a la qual es va dedicar, com a mínim, fins l'any 2007 amb la publicació per part de la Societat dels escrits geogràfics d'Enric Lluch.

Pel que fa referència al segon camp de les seves activitats com a geògraf, el relatiu a l'obra geogràfica escrita, cal destacar, sobretot, el seu llibre *Cabacés. Un poble al peu del Montsant*, publicat el 1991 per l'Ajuntament d'aquest municipi del Priorat. Es tracta d'una detallada monografia de més de quatre-centes pàgines, fruit d'una recerca inicial en el camp de la toponímia, l'altra gran passió intel·lectual seva, de la qual, tot seguit, ens il·lustrarà Joan Tort. De fet,

7. J. Tort i P. Tobaruela, op. cit., p. 158.

tal com ho va dir el mateix Biete: “en realitat, l'aspecte de l'estudi del qual vaig interessar-me en un principi va ser el de la toponímia, amb motiu d'haver conegut l'Albert Manent després d'un col·loqui d'onomàstica que es va celebrar a les Borges [del Camp el 1977]”.⁸ De fet, el llibre sobre Cabacés conté un pròleg signat per Albert Manent, que seria membre fundador i president de la Societat Catalana d'Onomàstica.

Aquesta obra constitueix un aplec ordenat de dades geogràfiques, arqueològiques, històriques i culturals de Cabacés i és un resultat reeixit de la que anomena “visió particularista” de la geografia. Una visió que tal com confessava a l'esmentada entrevista “en certa manera m'ha fet oblidar la geografia universal [...]. M'apassiona el territori que tinc més a prop”.

Un plantejament que podria ser objecte d'importants crítiques geogràfiques. Tanmateix, l'anàlisi geogràfica i històrica que fa Biete de Cabacés s'allunya de qualsevol enfoc “limitadament” localista. En aquest sentit, cal dir, tal com ho ha assenyalat Pau Alegre, en la ressenya que va dedicar a aquesta obra, que “el llibre traspua mètode geogràfic i històric per tots cantons i molts anys de registre sistemàtic de dades”.⁹ El resultat d'aquesta ingent i pacient labor és una excel·lent monografia local, de suma utilitat no sols per als habitants de Cabacés o del Priorat, sinó per als geògrafs interessats en aquesta part del territori català.

Així, la seva lectura ens permet saber des de la història del poblament dispers del municipi de Cabacés fins a l'impacte que sobre els seus habitants hi van tenir els Cent Mil Fills de Sant Lluís.¹⁰ O bé conèixer la història de la seva producció agrícola o la de diferents elements de la seva cultura religiosa. En particular, sobre aquests aspectes culturals, Pau Alegre diu, crec que de forma força encertada:

“trobareu un darrer bloc de capítols [...] en els quals Biete ens descriu alguns dels referents culturals, potser antropològics, de la societat de Cabacés els quals, i malgrat les singularitats evidents, la relliga indistriablement amb la comunitat catalana en general”.¹¹

En aquest sentit, Biete tracta un tema que, en l'actualitat, és objecte d'estudi per geògrafs culturalistes com Francesc Roma o per climatòlegs com Mariano Barriandos: el de les relacions entre les creences religioses i els fenòmens meteorològics. Una qüestió sobre la qual Biete va escriure:

“Contra el perill de tempesta hi havia d'altres recursos: s'amenaçava la broma dolenta des de la finestra amb eines de tall; es feien cremar candeles per la Candelera i un

8. J. Tort i P. Tobaruela, op. cit., p. 156. La informació col·locada entre claudàtors obeeix al fet que en el text publicat per Joan Tort i Pere Tobaruela s'indica que aquest col·loqui es va celebrar a les Borges Blanques, quan, en realitat, es va celebrar a les Borges del Camp. Al respecte vegeu: www.onomastica.cat/cal/seminaris.

9. Al respecte vegeu la ressenya publicada per Pau Alegre, el 9 de setembre de 2002, a la secció *Els llibres dels socis i de les sòcies*, de l'*Obrador Obert* de la Societat Catalana de Geografia.

10. Vicent Biete (1991). *Cabacés. Un poble al peu del Montsant*. Cabacés: Ajuntament de Cabacés, p. 181.

11. Op. cit.

bocí de ciri que hagués restat del monument de Setmana Santa i s'invocava Santa Barbarà [tot dient]:

*Santa Barbarà va pel camp
reclamant l'Esperit Sant.
L'Esperit Sant no pot venir
tres núvols ne veu venir
un de foc, un de flam
i un de pedra repicant.*¹²

Cal que clogui la meva intervenció i li passi la paraula al professor Joan Tort, perquè ens parli de l'aportació de Vicenç Biete en el camp de l'onomàstica. No vull fer-ho, però, sense citar les paraules que va escriure Enric Bertran sobre Vicenç Biete i que penso les poden fer seves gairebé totes les persones que van tenir la sort de col·laborar amb ell: "Els que el vam conèixer i tractar rebem un llegat extraordinari d'una persona que va saber-nos transmetre diligència i bonhomia, seny i modèstia, gran capacitat de treball i superació."¹³

Moltes gràcies per la seva atenció.

12. Op. cit., p.320.

13. Op. cit.

Vicenç Biete, toponimista i estudiós dels noms

Joan Tort i Donada

Societat d'Onomàstica

Apunts preliminar

Vicenç Biete no pot ser considerat, en sentit estricte, com un dels fundadors de la Societat d'Onomàstica, el 1980. De fet, no forma part de la comissió gestora constituïda al voltant d'aquesta data, sota l'impuls del tàndem Enric Moreu-Rey-Albert Manent; però sí que hem trobat referències sobre la seva assistència a algun (o alguns) dels quatre col·loquis 'constituents' de la Societat: el 1973, a la Sala de Comalats, el 1977 a les Borges del Camp, el 1978 a Riudoms o el 1979, a Montblanc. També és present al primer col·loqui *oficial*, a Vic, el juny de 1980, i figura a la primera llista de socis, distribuïda amb el número 1 del *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica* (abreviadament, *BISO*).

És clar que manté, en qualsevol cas, un vincle actiu directe i permanent amb la Societat, des dels seus orígens. I durant tota la vida. Al fil de les seves col·laboracions escrites al *Butlletí*, deduïm que, a banda de la seva vocació cap a l'estudi dels noms, indissociable de la passió per la geografia, la seva relació personal amb els dos personatges capdavanters de la Societat, Enric Moreu-Rey i Albert Manent, va ser determinant en la conformació de la seva implicació amb la Societat d'Onomàstica, des dels inicis de l'entitat i mantinguda al llarg de tota la vida.

La seva seqüència de vinculació amb la Junta Directiva, d'acord amb les dades de què disposem, és la següent: el juny de 1994 consta per primer cop com a vocal. El juny de 2001 apareix ja com a vicepresident, amb Ramon Amigó i Vicenç M. Rosselló, i amb Andreu Romà com a Secretari. El referit vincle el manté fins al 2007, data a partir de la qual torna a figurar com a vocal.

Finalment, durant l'etapa de Josep M. Albaigès com a president (2010-2013), Vicenç Biete torna a constar com a vicepresident, juntament amb Emili Casanova i Albert Turull. En ocasió de la renovació de l'any 2013, Biete demana de retirar-se (després de dinou anys de col·laboració ininterromputs). I, a l'Assemblea de socis d'aquell any, és proposat i nomenat Soci d'Honor.

La tasca de Biete dins la Societat és indissociable del seu paper com a impressor del seu òrgan d'expressió, el *BISO*, que perdura al llarg, gairebé, dels seus 123 números: des del primer, del juny de 1980, fins pràcticament el darrer (la que havia estat la seva impremta hi consta, encara, al número 120, l'abril de 2011). Al llarg de l'existència d'aquesta publicació Biete hi publica

una cinquantena d'articles de format breu, en gran mesura ressenyes d'actes i de publicacions diverses.

Si hi ha una manera de qualificar sintèticament la tasca de Vicenç Biete al llarg dels seus trenta-cinc anys de vincle actiu amb la Societat d'Onomàstica pensem que és aquesta: *eficàcia des de la discreció*. Un diagnòstic que no difereix gens del que formula Enric Bertran (2015) en valorar l'aportació de Biete al front de la Societat Catalana de Geografia: “Com a president, Biete va demostrar eficiència i gran capacitat resolutiva, escoltant tothom i buscant sempre el consens.”

Una visió integral de la geografia

La visió de la geografia, per part de Vicenç Biete, la podem qualificar d'*integral*. És una visió dins la qual s'hi integra, amb naturalitat, l'onomàstica.

Un apunt seu, d'una gran força expressiva, recollit a l'entrevista que vam tenir amb ell el juny de 1997, pensem que és, respecte de la qualitat apuntada, prou eloqüent:

“Recordo que quan era petit ja m'interessava pel lloc on vivia. M'agradava tafanejar i saber el perquè de les coses. Quan vivia al carrer del Torrent de les Flors [...] em preguntava com devia ser la Barcelona de l'altra banda, la ciutat de més enllà del barri de Gràcia. Aquest esperit encuriós, que ha estat el meu company de viatge al llarg de la vida, és el que m'ha portat a interessar-me per la geografia. De sempre m'he sentit atret per les muntanyes, per saber com estava estructurat el país... Però va ser a Cabacés [...], d'on era filla la meva mare i on la família conservava la casa pairal, on se'm va desvetllar veritablement la dèria geogràfica. Allà, davant els contraforts de Montsant, sortia a observar els detalls del territori, del meu entorn més proper. M'agradava d'apuntar els noms dels llocs per on passava. Va ser a Cabacés on vaig començar a adonar-me que a les coses no se les anomena perquè sí: els elements del territori, quan els dones un nom, sembla que prenen vida; els fas, en certa mesura, més teus. I d'aquesta manera, tan viscuda i intensa, vaig anar recurrent cada racó del terme, descobrint els elements físics i humans que el configuraven. Vaig familiaritzar-me, per dir-ho d'alguna manera, amb la seva història.” (Tort i Tobaruela, 1998, p. 154)

Pensem que aquesta predisposició de Biete a una *vivència* intensa i sensible del territori i del paisatge és indissociable de la seva formació, en la qual el període del batxillerat, a l'Institut-Escola, va ser determinant:

“L'Institut-Escola [...] procurava de formar-nos com a persones d'una manera integral. [...] Ens feien preguntar-nos, contínuament, el perquè de les coses. [...] L'esperit que ens van inculcar m'ha acompanyat al llarg dels anys, a l'igual que a altres persones que van passar per les seves aules. [...] La geografia i les ciències naturals eren una de les assignatures més rellevants de l'Institut. Sortíem al parc, moltes vegades, a analitzar les coses, a observar-les directament. Els professors [...] [de la Ciutadella] sempre ens estaven remarcant la necessitat d'observar els elements que formen la realitat. I va ser en aquestes excursions on va néixer, en la meva ment, la idea de ser professor de geografia, ja que la matèria d'estudi m'entusiasmava i em sentia capaç de poder fer-ho.

Hi ha una sèrie de paraules que reflecteixen, molt encertadament, l'objectiu de formar íntegrament els alumnes: 'criticar', 'entendre', 'pluridisciplinar', 'enraonar', 'observar', 'matisar', 'reflexionar'... Aquests termes són aplicables a la geografia, disciplina que, des del meu punt de vista, ha de seguir aquest model de visió integral en el seu enfocament." (Tort i Tobaruela, 1998, p. 154-156)

El poble de Cabacés com a tema d'estudi

Tot i els vincles familiars amb Cabacés, la idea d'estudiar el poble –o, més ben dit, de convertir-lo en objecte d'estudi des de diversos plans– no la desenvolupa fins que ja és gran.

"Les coses són resultat de la maduresa de les idees, i un estudi detallat d'un poble, per petit que sigui, comporta una gran dedicació i esforç, sovint de molts anys de durada. [...] L'aspecte pel qual vaig començar a interessar-me va ser el de la toponímia, amb motiu d'haver conegut l'Albert Manent després d'un col·loqui d'onomàstica que es va celebrar a les Borges del Camp [a l'entrevista consta, equivocadament, les Borges Blanques]. [...] Metòdicament, parcel·la per parcel·la, vaig començar el recull de topònims acompanyat d'un amic meu, Josep Vilalta, pagès i caçador, que coneixia molt bé el territori. Durant un temps vaig dedicar-me a recollir dades, que posteriorment vaig confrontar amb la documentació antiga que vaig trobar." (Tort i Tobaruela, 1998, p. 156)

El recull va guanyar el premi Josep Iglésies, i va ser publicat el 1979 a *Revista Catalana de Geografia*. El guardó l'esperonà a continuar estudiant Cabacés; amb els materials que aplega, l'any 1985 publica *Cabacés. Documents i escrits*. I, a continuació, la recerca sobre el poble culmina amb la publicació de la monografia *Cabacés. Un poble al peu del Montsant*. La voluntat, segons ell mateix assenyala, era fer un llibre "que reflectís els aspectes geogràfics i històrics del terme." El treball va ser laboriós: "Vaig estar uns quants anys anant cada vespre, després de la meva jornada laboral, a diverses biblioteques i arxius, a la recerca de qualsevol document o escrit que fes referència, directa o indirecta, a aquest poble del Montsant." La pretensió, com ell mateix subratlla, va ser fonamentalment divulgadora: "La meva intenció va ser elaborar un llibre per a la gent del poble." (Tort i Tobaruela, 1998, p. 157)

La personalitat de Vicenç Biete com a toponimista

Pensem, d'acord amb la concepció "integral" de la geografia per part de Biete a què hem fet referència, que la seva aportació material a la recerca toponímica s'ha de considerar, d'una manera particular, en relació amb dues de les tres obres que publica sobre el poble de Cabacés: el recull toponímic i l'estudi monogràfic sobre la localitat (cal tenir en compte que, encara, en publica una tercera, d'interès netament històric: *Cabacés, documents i escrits*, de 1985). Ens hi referirem per separat.

a) El recull toponímic (1979)

Porta el títol de “Toponímia de Cabacers i el seu terme”. Publicat ‘oficialment’ el gener del 1979 al volum II (números 5 a 8) de *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, revista dirigida aleshores per Josep M. Puchades. Tot i la data de 1979, pensem que la publicació va ser més tardana. De fet, Albert Manent, en un article de 1980 titulat “Els estudis d’onomàstica catalana. L’estat de la qüestió”, al número 1 del *BISO*, que aplega les aportacions del col·loqui, l’autor esmentat assenyala el recull de noms de Cabacés, dut a terme per Biete, com un dels inèdits.

Té el mèrit de ser, tenint en compte la informació d’aquest article de Manent, un dels primers seixanta reculls de toponímia integral municipal que es porten a terme a Catalunya (dels quals, a la data de l’article, juny de 1980, només se n’havien publicat una vintena). Cal recordar que aquest tipus de treball s’havia inaugurat tot just a mitjan anys 30, amb el recull de toponímia de Sant Pere de Riudebitlles a càrrec de Cristòfor Cardús (i a impuls de l’Oficina d’Onomàstica promoguda per Josep M. de Casacuberta).

Aplega 665 topònims (la immensa majoria dels quals, procedents de recerca oral) i 244 antropònims (renoms i cognoms).

Treball pulcre i ordenat, d’una seixantena de pàgines, molt ben sistematitzat, s’ajusta del tot a la metodologia que Joan Coromines i Enric Ribas havien establert a l’opuscle “Per al recull de noms de lloc de Catalunya”, publicat el 1936 (juntament amb la monografia de Cardús), i que d’alguna manera representa el tret de sortida d’aquest tipus d’estudi a Catalunya.

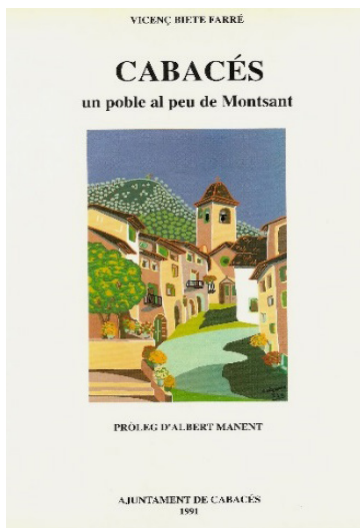
b) La monografia *Cabacés. Un poble al peu del Montsant* (1991)

És interessant, per aclaridor, l’apunt que fa Albert Manent (1991, p. VII) al pròleg del llibre: “Cabacés ha trobat el seu historiador en Vicenç Biete i Farré.”

I més endavant:

“El gran encert de Biete és no haver-se limitat a una monografia exclusivament històrica, sinó que, amb una visió intel·ligent i una gran amplitud d’horitzons, ha volgut fer –i ho ha aconseguit– allò que en diríem la “història total” d’un poble, donant al mot *història* un sentit amplíssim que comprendria, per tant, capítols com els de l’economia, la demografia, la toponímia, els usos i costums, les tasques agrícoles, la vida religiosa, la casa i el parament, les tempestes i les glaçades, els vents i els núvols, les dites, corrandes i cançons, etc. I, no cal dir, la riquíssima fauna i flora.” (Manent, 1991, p. VIII)

Per part de l’autor, trobem a l’inici de l’obra l’expressió de la seva motivació:

“Aquest treball pretén adreçar-se, prioritàriament, als veïns de Cabacés i a les persones vinculades amb aquest poble [...], però, també, a tothom qui pugui sentir curiositat per conèixer l'ahir i l'avui d'una població de la Catalunya Nova. [...] Cal fer avinent [...] que no es tracta d'una obra erudita ni del fruit d'una tasca d'investigació. El minso bagatge d'uns estudis interromputs arran de la guerra no ens hauria pas permès d'intentar-ho, tot i haver mantingut des d'aleshores ençà una continuada afecció per la geografia, la història i la llengua de la nostra terra.” (Biete, 1991, p. XI)

Hi ha un aspecte a ressaltar en especial: la potència descriptiva, fonamentada en una remarcable capacitat d'observació. Per exemple, en parlar, en relació amb el relleu, del sector del terme que correspon a la serra del Montalt:

“La serra del Montalt comença el seu traçat al coll de les Barraques, també anomenat de les Soquetes, i pren la mateixa orientació que l'anterior. Presenta les màximes altituds a la punta de la Canaleta (703 m) i a la de la Guixera (721 m). Entre totes dues s'obre el portell de la Ullera (672 m). La partió del terme s'adreça, cap al sud i tot descendint, a la vorada del cingle que guaita les Vilelles i la ressegueix fins a trobar el riu. L'altre vessant del Montalt, fendit pels racons de la Cova del Sol, del Montalt i dels Pouets, baixa més suaument envers el barranc de Cavaloca, que discorre als seus peus.” (Biete, 1991, p. 17)

Respecte del sector del terme que correspon al vessant sud-oriental de Serra la Llena:

“El terreny torna a ser aquí oligocènic, i les seves altituds es mouen entre els 410 i els 485 m. Els seus vessants occidentals resten oberts a la Ribera. Des del coll de la Torre fins al coll de la Batalla, prenen el nom de serra de Gorraptés, i des del coll esmentat fins al de l'Avenc, el de serra de l'Avenc. Ambdues serres són de pendents suaus, i això permet conrear els seus nombrosos racons: racó dels Colls –amb la punta Redona, 345 m–, racó dels Atans –amb la punta del Sinada, 362 m–, dels Aixoriguers, de les Favares –amb les puntes de la Cometa i del Firmes–, de la Coma, del Baixest, de la Llobatera, de les Coves –amb la punta de la Xuta–, del Molivell i, finalment, dels Segrassos –amb les puntes dels Castellassos, de l'Enclusa i del Cigró. Un estrep de la serra dels Gorraptés s'avança fins a tocar el riu i forma el tossal del Pont (362 m). Al seu peu, el petit replà de l'Amburriana permet també el conreu.” (Biete, 1991, p. 17-18)

Amb motiu de presentar-nos les característiques orogràfiques del sector septentrional del terme de Cabacés:

“Tots aquests contraforts presenten una estratificació pràcticament horitzontal, basculant lleugerament cap a ponent, tret d'una línia de crestes que va des de la Foia fins a les Canals, on els estrats de conglomerat han arribat a adoptar una posició gairebé vertical. El perfil transversal de pràcticament totes aquestes serres reflecteix uns vessants orientals més rostos, fins i tot de vegades encinglerats, i uns vessants occidentals més suaus. L'erosió, en actuar sobre les capes més febles que s'alternen amb les de conglomerats, ha deixat aïllats grans penyals –*tormos*– coronant els tossals o estimbats pels vessants, sobretot a la banda dreta del barranc de Montsant, on fins i tot hi ha un rodal anomenat els Tormegals per la gran quantitat de blocs que hi ha anat caient. La imaginació popular ha tingut cura de batejar les roques més rellevants o de formes més suggeridores: *tormo* Rovellat, *tormo* del Pa Badat, el Gegant, la Geganta, *tormo* del Frare, *tormo* dels Jueus, la Mesquita, el Nas i tants d'altres.” (Biete, 1991, p. 15)

Postil·la final

Pensem que Biete, a través de les seves obres sobre Cabacés, i, sobretot, a través del seu treball toponímic, ha contribuït a allò que Carl Sauer anomenava, en un article de 1956, una “lectura de la fesomia de la Terra”. Respecte d'aquesta qüestió, és interessant transcriure la reflexió que fa aquest autor al respecte, tot referint-se a la necessària connexió de la tasca dels geògrafs amb els sabers de base popular:

“Els professionals no existim perquè hàgim descobert una línia de recerca o perquè posseïm una determinada tècnica, sinó perquè els homes sempre han necessitat el saber geogràfic, i l'han acumulat i classificat. Els noms que apliquem professionalment als elements o formes que identifiquem, i fins i tot als processos que analitzem, procedeixen sempre de denominacions tingudes per vulgars. Nosaltres, simplement, els organitzem en un vocabulari més clar i més intel·ligible. [...] En particular, el vocabulari geogràfic local i la toponímia de cada idioma constitueixen un substrat de saber que, en una bona mesura, encara ha de ser explotat: tant per a la identificació precisa de varietats dels fenòmens que estudiem, com per a la construcció de visions culturals comparatives.” (Sauer, 1956, p. 290; la traducció és nostra).

Diu Biete, resumidament, en ocasió de l'entrevista de 1997: “Per a mi la geografia és, senzillament, estimar el país.” “M'apassiona el territori que tinc més a prop. M'interessa i m'atreu tot el que és geografia: la delimitació de les comarques, l'orografia, els assentaments de població..., sempre i quan els pugui situar en el marc concret del país. Per a mi, aquest és l'aspecte fonamental.” (Tort i Tobaruela, 1998, p. 158).

Fem nostres les paraules de Pau Alegre (2002), al final de la seva ressenya de la monografia sobre Cabacés inserida al web de la Societat Catalana de Geografia: “Voldria manifestar la meva admiració per la qualitat i la sensibilitat que Vicenç Biete ha sabut donar a la interpretació del terror i la gent de Cabacés.”

Bibliografia

- ALEGRE, PAU (2002). Ressenya del llibre de Vicenç Biete: *Cabacés, un poble al peu del Montsant*, dins pàgina web de la Societat Catalana de Geografia: <http://scg.iec.cat/Scg9/Scg91/S9100591.htm> (consultat 5/7/2016).
- BERTRAN, ENRIC (2015). “Vicenç Biete i Farré. Semblança”, dins pàgina web de la Societat Catalana de Geografia: <http://scg.iec.cat/Scg7/Scg72/S720218a.htm> (consultat 5/7/2016).
- BIETE, VICENÇ (1991). *Cabacés, un poble al peu de Montsant*. Cabacés: Ajuntament de Cabacés.
- MANENT, ALBERT (1991). “Pròleg”, dins: Vicenç BIETE. *Cabacés, un poble al peu de Montsant*. Cabacés: Ajuntament de Cabacés, p. VII-IX.
- SAUER, CARL O. (1956). “The education of a geographer”. *Annals of the Association of American Geographers*, núm. 46, p. 287-299.
- TORT, JOAN; PERE TOBARUELA (1998). “Vicenç Biete, una visió integradora del territori”, *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 46, p. 153-161.